

DIN ISTORIA CĂSĂTORIILOR MIXTE. CĂSĂTORIA CU ȚIGANII¹ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Alina FELEA²

Introducere

Căsătoria este o importantă instituție privată, socială, juridică, de stat și religioasă, deoarece aceasta atinge interesele diferite ale indivizilor, ale societății, ale statului și ale bisericii. În evul mediu și epoca modernă până la începutul secolului al XIX-lea, căsătoria era instituția care se ghida după dreptul canonic.

Este binecunoscut faptul că, încă din vechime, în Țara Moldovei, alături de români locuiau polonezi, greci, nemți, unguri, armeni, țigani, de fapt, ca și în alte țări. Dimitrie Cantemir relatează în această ordine de idei: „Nu cred să mai fie vreo altă țară de mărimea Moldovei, în care să întâlnește neamuri atât de multe și atât de deosebite”³. Documentele timpului, relatările călătorilor străini și cronicile remarcă diferite etnii ce conlocuiau cu românii. Spre exemplu, Recensământul populației din 1772-1773 indică în orașul Soroca 107 moldoveni, 8 țigani, 1 armean, 50 de sârbi și evrei⁴, iar cel din anul următor, 1774, informează despre 37 de evrei veniți din altă parte⁵. Conform aceluiași Recensământ, din cele 20 de familii venite din

¹ Numele de țigan este utilizat conform documentelor vremii.

² Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău.

³ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 119.

⁴ *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea I, alcătuirea, cuvântul introductiv de P. G. Dmitriev, sub redacția lui P. V. Sovietov, Chișinău, 1975, p. 336.

⁵ *Ibidem*.

Țara Leșească zece erau de origine evreiască⁶. Recensământul mai atestă 5 familii de țigani⁷. Situații similare se întâlnesc în toate târgurile, dar și în satele Moldovei. Era evident că, mai devreme sau mai târziu, reprezentanții acestor etnii vor forma cupluri familiale și căsătorii, care, în literatura de specialitate, sunt definite ca fiind mixte sau exogame.

Noțiunea de „căsătorie mixtă”

În opinia lui Mihai Săsăujan, *căsătoria mixtă* (*gamos miktos*), constituie legătura de căsătorie dintre două persoane aparținând unor confesiuni creștine diferite⁸. Paula Virag susține că începutul cercetărilor asupra căsătoriilor mixte a fost pus în SUA, în 1920, și tot atunci a apărut conceptul „*intermarriage*”, „termen utilizat pentru căsătoria între persoane cu origine națională și/sau confesiune diferită”⁹. Bogdan Crăciun utilizează termenul exogamie în sensul de „uniune maritală între două persoane aparținând unor confesiuni diferite”¹⁰. Horvath Istvan utilizează termenul *exogamie* pentru a indica „soți de origine etnică diferită”¹¹. Corneliu Pădurean, vorbind despre căsătoriile mixte din secolul al XIX-lea în Transilvania, se referă la „căsătorii între soți de confesiune diferită și implicit, de multe ori, și între naționalități diferite”¹².

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*. Mai detaliat despre componența etnică și socială a orașului Soroca vezi A. Felea, *Soroca. Viață urbană și administrație (sf. sec. al XV-lea - începutul sec. al XIX-lea)*, Chișinău, 2009, p. 65-73.

⁸ M. Săsăujan, *Căsătoriile mixte în lumina legislației bisericești ortodoxe, catolice și protestante în monarhia austriacă, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în C. Pădurean, I. Bolovan (coord.), *Căsătoriile mixte în Transilvania (secolul al XIX-lea și începutul secolului XX)*, Arad, 2005, p. 19.

⁹ P. Virag, *Aspecte ale căsătoriei mixte în comitatul Satu Mare la sfârșitul secolului XIX*, în C. Pădurean, I. Bolovan (coord.), *op. cit.*, p. 123.

¹⁰ B. Crăciun, *Mariaje interconfesionale în comunitățile luterane din Transilvania în epoca modernă*, în C. Pădurean, I. Bolovan (coord.), *op. cit.*, p. 196.

¹¹ H. Istvan, *Căsătorii mixte româno-maghiare în Transilvania în perioada 1992-2002*, în C. Pădurean, I. Bolovan (coord.), *op. cit.*, p. 285.

¹² C. Pădurean, *Căsătoriile mixte confesional în unele localități din județul Arad în secolul al XIX-lea*, în C. Pădurean, I. Bolovan (coord.), *op. cit.*, p. 171.

În opinia noastră, analiza căsătoriilor mixte evidențiază mai multe situații: I) uniunea maritală între reprezentanții a două confesii (între ortodocși și romano-catolici, între ortodocși și armeanogregoriani etc.); II) uniunea maritală între reprezentanții a două etnii; III) uniunea maritală între reprezentanții a două categorii sociale.

Căsătoriile românilor cu țigani

În studiul de față vom analiza căsătoriile dintre moldoveni și țigani și vom prezenta cadrul juridic care reglementa problema acestui tip de căsătorie, precum și situația reală înregistrată în Țara Moldovei în secolul al XVIII-lea și în teritoriul dintre Prut și Nistru în prima jumătate a secolului al XIX-lea¹³. Drept surse de cercetare ne-au servit codicele de legi emise în

¹³ Cu referire la situația țiganilor în istoria Țării Moldovei și în Basarabia a se vedea A. Егунов, *О цыганах в Бессарабии*, în *Записки Бессарабского Областного Статистического комитета*, том I, Кишинев, 1864, p. 109-123; I. Nicolae, *Cazania țiganilor*, Brașov, 1924; I. C. Panaitescu, *Robii*, București, 1929; T. Iordăchescu, *O istorie a țiganilor*, în *Convorbiri literare*, LXIII, 1930; T. G. Bulat, *Țigani domnești din Moldova la 1810*, în *Arhivele Basarabiei*, V, 1933, 2; Idem, *Dregătoria armășii și țiganii la sfârșitul veacului al XVIII*, în *Arhivele Basarabiei*, VIII, 1936, 1, p. 3-8; G. Petra, *Despre țigani domnești, mănăstirești și boierești*, extras din *Revista istorică Română*, V-VI, 1936; К. Крыжановская, *Из истории крепостных цыган Бессарабии в первой половине XIX века*, în *Труды Центрального Государственного Архива МССР*, Кишинев, 1962, том I, p. 221-241; И. А. Анщупов, *Миграция цыган в города Бессарабии в XIX в.*, în *Ежегодник Института Межэтнических Исследований Академии Наук Республики Молдова*, том I, Кишинев, 2000, p. 13-18; *Rromii în istoria României. Antologie și bibliografie*, București, 2002; T. Sârbu, *Țigani din Basarabia (1812-1918)*, în *Rromii în istoria României. Antologie și bibliografie*, București, 2002, p. 94-103; I. Duminică, *Romii basarabeni în secolul al XIX-lea*, în *Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice*, VI, 2006, p. 42-28; D. Poștarencu, *Aspecte demografice referitoare la țigani din Basarabia (secolul al XIX-lea- începutul secolului al XX-lea)*, în *Interstitio. East European Review of Historical and Cultural Anthropology*, II, 2010, 2 (4), p. 51-83; despre situația generală, date statistice etc. a se vedea П. Сви́ньин, *Описание Бессарабской области*, în *Записки Одесского Общества Истории и Древностей*, том 6, Одесса, 1867, p. 207-208; А. Зашук, *Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба. Бессарабская область, часть первая*, Санкт-Петербург, 1862, p. 174-180; L. T. Boga, *Populația Basarabiei (Etnografie și statistică)*, extras din *Monografia Basarabiei*, Chișinău, 1926; В. С. Зеленчук, *Население Бессарабии и Поднепровья в XIX в.*, Кишинев, p. 213-219; V. Tomuleț, *Schimbări în structura socială și impunerea fiscală a*

Țara Moldovei (*Carte românească de învățătură, Așezământul Țării Moldovei a lui Constantin Mavrocordat, Sobornicescul Hrisov*), dar și cele din Țara Românească (*Îndreptarea Legii, Pravilniceasca Condică*), hrisoavele emise de domnii Țării Moldovei, ucazurile emise în Imperiul Rus, cererile de permisiune a căsătoriei și solicitările preoților de a fi consultați în oficierea căsătoriilor mixte.

Căsătoriile Țiganilor cu românii pot fi examinate concomitent din două puncte de vedere: căsătoria mixtă din punct de vedere etnic și căsătoria mixtă din punct de vedere social. Conform criteriului confesional, care era unul de bază în formarea unei familii legitime, ambii miri trebuiau să fie ortodocși. Deci, din punct de vedere canonic, n-ar trebui să existe impedimente pentru căsătoria încheiată între români și Țigani. Problema apare din cauza statutului social al reprezentanților etniei rrom – cel de persoană aservită. C. Giurescu menționează diferența dintre robie și vecinătate sau rumânie: „Față de rob, rumânul sau vecinul era socotit om liber”¹⁴.

În opinia cercetătorilor, pentru secolele XVII-XVIII căsătoriile între români și Țigani nu erau o raritate, fiind o modalitate de a spori numărul robilor¹⁵. Însă societatea românească din secolul XVII – începutul secolului al XIX-lea nu privea bine o căsătorie între reprezentanții a două categorii sociale diferite, în special între cei aserviți și cei liberi, considerând-o un păcat în fața lui Dumnezeu. Această stare de lucruri este reflectată și în *Codicele de legi românești*, care nu acceptă căsătoriile între Țigani și români. În Țara Românească, *Îndreptarea Legii* stipula „nice lăutariul, carele zice cu vioara și alăuta pre la târguri și pre la sborure și pre la nunte, nu poate să ia fată de om bun sau de boiaru, că unii ca aceia sunt batjocură lui Dumnezeu și oamenilor”¹⁶. Cu referire la căsătoriile între români și Țigani, Antim Ivireanu susținea că nu se cade a se cununa român cu Țigancă și Țigan cu româncă, pentru că „dau scandală la norod și aduc la mijloc multe gâlcevi și

populației din Basarabia în primele decenii după anexarea ei la Imperiul Rus, în *PROMEMORIA. Revista Institutului de Istorie Socială*, II, 2012, 3, p. 32-33.

¹⁴ C. Giurescu, *Despre rumâni*, în *AARMSI*, II, XXXVIII, 1916, p. 272.

¹⁵ V. Achim, *Țigani în istoria României*, București, 1998.

¹⁶ *Îndreptarea legii (1652)*, Ediție întocmită de Colectivul de Drept Vechi Românesc, condus de A. Rădulescu, București, 1962, p. 211, gl. 200.

mai vârtos că rămâne neamul cel slobod supt robie”¹⁷. Totodată, aceste prevederi legislative confirmau existența căsătoriilor mixte.

Interdicțiile prevăzute de legislația scrisă și de obiceiul pământului în chestiunea căsătoriilor dintre români și țigani erau, în realitate, încălcate. Documentele semnalează prezența căsătoriilor mixte, motivate în unele cazuri de necunoașterea faptului de apartenență a partenerului la etnia țiganilor, dar cel mai probabil de sentimentul dragostei. Partenerii din astfel de cupluri erau conștienți că se opun legislației și că vor avea de înfruntat morala societății. La 2 iulie 1723 se rezolvă problema lui Melegchi clucer, care relatează că strămoșul lui, Lungul armașul, a avut o țigancă Dochîța, care avea o fiică Nazariia. Această fată s-a căsătorit cu un „român moldovean”, Constantin, „ș-au făcut cu dânsa șias fecior doi feți și patru fiate”. Constantin a confirmat faptul, dar a menționat că la căsătorie n-a știut că mama fetei „au fost fată de țigan”. Fiicele lui Constantin și a Nazariei erau căsătorite cu moldoveni, care plătesc bir. Mihai Racoviță, ca „să nu facă turburare”, hotărăște ca familia să se răscumpere pentru 30 lei: cei doi feciori să dea câte 5 lei, cei patru gineri câte 3 lei, Constantin – 8 lei. Astfel, toată familia rămâne liberă¹⁸. În cazul dat, soluționarea a fost favorabilă familiei, toți membrii acesteia rămânând liberi.

La 8 mai 1740, un boier „iartă din robie” pe un țigan care voia să se căsătorească cu o fată de preot¹⁹. Astfel, țiganul obține statut de om liber.

În 1743, *Așezământul Țării Moldovei* elaborat de Constantin Mavrocordat reglementează problema căsătoriilor mixte. Cercetătorul V. Achim susține că *Așezământul* a constituit o noutate esențială pentru secolul al XVIII-lea²⁰, deoarece, dacă până în 1743, soțul liber, prin căsătoria cu robul, intra în condițiile acestuia, la fel și copiii născuți din această legătură, atunci *Așezământul* stabilește că românul sau româncă ce se însoțea cu un țigan, nu mai putea fi transformat în rob, păstrându-și starea socială de până la căsătorie: „Țiganul ce va lua moldovancă, au

¹⁷ Antim Ivireanu, *Capete de poruncă*, în *Opere*, editată de G. Ștrempel, București, 1972, p. 394.

¹⁸ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XI, Iași, 1910, p. 131-132.

¹⁹ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. V, București, 1903, p. 102.

²⁰ V. Achim, *op. cit.*, p. 42.

moldovan ce va lua țigancă, să nu cuteze nime de acum înainte să facă pe moldovan au pe moldovancă țigani robi, au pe copiii lor, dar ca să nu deie pricină țăganilor a eși din robie cu această pricină, s-au legat plată grea, cum arată mai gios. Ci dar, moldovanu și moldovanca și copiii lor să fie slobozi și volnici a se apăra, iar țăganul și țăganca până la moartea lor să fie robi, precum s-au născut”²¹. Documentul admitea căsătoriile mixte, cu condiția ca fiecare din miri să rămână la condiția sa juridică. Th. Boris Scurtulescu susține că pentru a împiedica astfel de căsătorii au fost prevăzute unele restricții economice „greu de suportat de către robi”²². Astfel, *Așezământul* stipula: „Plata să dea stăpânului țăgăncii moldovanul ce va lua țăgancă 70 lei pentru copii ce păgubea stăpânul și popa ce va cununa 50 lei și nașul 30 lei, iară țăganul ce va lua moldovancă s-au hotărât că, fiind unii țăgani bogați și ca să nu se îndemne a eși sămânța lor din robie, să dea îndoit, adică numai țăganul cu moldovanca 300 lei, care se face cu gloaba popii și a nașului 380 lei și aceasta s-au făcut ca să lipsească cele fără de cale obicinuite și să se înfrâneză. Nicidecum moldovan cu țăgan să nu se amestece, nici popii, nașii a nu-i mai cununa”²³.

Aceste prevederi nu puteau sta în calea tinerilor. La 14 noiembrie 1755, un oarecare Vasile Timirașul dă un zăpis egumenului de la mănăstirea Neamț, prin care declară că „s-a învoit” să se căsătorească cu o fată a lui Gagea țăganul, „țăgancă dreaptă a mănăstirii”, pentru care s-a dat rob mănăstirii²⁴.

Un alt caz de căsătorie mixtă este semnalat la 13 mai 1759, când se constată că o oarecare Profira s-a căsătorit cu Neculai țăganul, rob boieresc. Hotărârea domnească este următoarea: „De vreme ce Profira s-au primit și s-au unit cu Neculai țăganul Merăi și a lui Lupașcu, se numește și ea țăgancă și nu i se cade a-și cere parte din ficior, rămânând și ea ca o țăgancă (deși era

²¹ *Așezământul Țării Moldovei de Ioan Constantin Nicolae Mavrocordat (1743)*, în *Condica lui Mavrocordat*, editată de C. Istrati, Iași, 2008, vol. 3, p. 517-518.

²² Th. B. Scurtulescu, *Situația juridico-economică a țăganilor în principatele române*, în *Romii în istoria României. Antologie și bibliografie*, București, 2002, p. 15.

²³ *Așezământul Țării Moldovei*, p. 517-518.

²⁴ I. Duminiță, *Statutul social-juridic al romilor din Țara Moldovei în perioada medievală (sec. XV-XVIII)*, în *Revista de etnologie și culturologie*, vol. I, Chișinău, 2006, p. 233-239.

Ruscă-sic!) și s-au dat toți feciorii lor la stăpânirea Merăi și lui Lupașcu”²⁵. În situația creată, femeia a fost declarată rob împreună cu toți copiii.

Printr-o anafora, întărită prin hrisovul din 25 ianuarie 1766 al lui Ion Grigore Ghica, domnul Moldovei, sunt completate dispozițiile referitoare la măritișul ȝiganilor cu românii. Anaforaua interzice cununia unor astfel de cupluri, la punctul 8 menționându-se: „nici de cum moldovan ȝigancă să nu ia nici ȝiganul moldovancă, și la o pricină ca aceasta s-au socotit atât preoția eparhiei mitropoliei, cât și a eparhiilor episcopilor să nu aibă voe ca aceea ca să cunune pre unii ca aceștia”, iar dacă s-au întâmplat astfel de căsătorii, să fie despărțiți²⁶. Preotul era pedepsit. Copii născuți rămâneau „în parte moldovenească”, liberi²⁷. Th. Boris Scurtulescu susține că regulamentul prevedea că robii rămâneau slugă pe toată viața, iar cu munca prestată răscumpărau copiii ce se vor naște sau pe cei până la 7 ani, iar copiii mai mari de 7 ani vor munci la stăpân²⁸. Părintele liber răscumpăra partea ȝigănească cu 80 de lei pentru bărbați și 60 lei pentru femei, iar dacă aceștia aveau până la 15 ani, prețul era înjumătățit²⁹.

Gheorghe Potra susține că stăpânii ȝiganilor vedeau în căsătoriile mixte un pericol de a-și pierde robii și intervin activ să se dea o hotărâre³⁰ ca „moldoveanul ce va lua ȝigancă, rămâne și el ȝigan, cum și femeia moldoveancă ce va merge după ȝigan rămâne și ea ȝigancă”³¹. În 1781, Constantin Dimitrie Moruzi vodă dă un ordin circular la isprăvnicia Vasluiului să oprească cununiile între moldoveni și ȝigani³². Documentul menționează că s-au înmulțit căsătoriile mixte, acestea fiind calificate drept

²⁵ N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, București, 1902, p. 425.

²⁶ I. Peretz, *Curs de istoria dreptului român*, vol. IV, *Hrisoavele domnești*, București, 1931, p. 52.

²⁷ *Ibidem*, p. 54

²⁸ Th. B. Scurtulescu, *op. cit.*, p. 16.

²⁹ *Ibidem*, p. 17.

³⁰ Gh. Potra, *Contribuțiuni la istoricul ȝiganilor din România*, București, 1939, p. 79.

³¹ *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. XV, partea a II-a, București, 1913, p. 1195.

³² *Documente*, în Ioan Neculce. *Buletinul Muzeului Municipal Iași*, I, 1921, 1, p. 119-121.

„faptă foarte re, și fără socotință”. Totodată cununiile ȝiganilor cu moldovence și viceversa sunt „cu totul înpotriva creștinătății”. Acest document abordează și soarta copiilor născuți în aceste căsătorii. Preoților le-a fost interzis să officieze căsătoriile între țigani și români, cei vinovați „să se caterisască din vrednicie preuții ce să să facă birnic visterii Domnești”. Oficierea cununiilor perechilor țigan-moldoveancă era „urâtă întâi lui Dumnezeu, apoi și firei omenești” și păcat. Cartea domniei de interdicere a cununiilor între țigani și moldovence și moldoveni și țigănci trebuia să fie citită în târg, în toate satele ținutului, pe la mănăstiri „întru auzul tuturor”. Toți preoții urmau să dea recipisă că au fost înștiințați despre ordinul sus-numit.

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, în Țara Românească *Pravilniceasca condică* stabilea desfacerea căsătoriilor mixte, iar în cele existente dacă se nășteau copii, aceștia deveneau oameni liberi: „Orice țigan va îndrăzni de acum înainte să se cunune cu muere slobodă, adică nu țigancă, să se despartă negreșit și să se pedepsească foarte greu; și copiii, ce să vor face cu dânsa, să fie slobози. Și de să va dovedi că stăpânul țiganului au dat voe să se cunune, știindu că nu iaste țigancă, să-ș piarză țiganul, spre a sa pedeapsă, care țigan să se facă domnesc, și preotul ce-i va cununa, să se pedepsească foarte greu de către biserică”³³.

În Țara Moldovei, Anaforaua din 12 septembrie 1785 privind mărițișul țiganilor și Hrisovul lui Alexandru Ioan Mavrocordat din noiembrie 1785, care prin prevederile sale confirmau existența căsătoriilor mixte, stipulau: „De vreme ce la împărțire de țigani se făceau multe amestecături și nedreptate și despărțirea copiilor de părinții lor, ... iar cât pentru cei ce sunt corciți cu parte moldovenească, adecă un moldovean de a fi luat țigancă sau țigan moldoveancă, care după urmarea obiceiului pământului ce au fost întărit cu hrisoave domnești erau robi ca alți țigani. Pentru unii ca aceștia hotărând domnia mea să se urmeze într-acest chip. Adecă parte moldovenească să nu fie supărată cu slujba întru nimica ci să fie slobodă, iar parte țigănească să se numească slobodă, însă supuși la toată slujba stăpânilor săi în toată vieața lor ca și țiganii și de s-ar și strămuta să fie volnici stăpânii a-i trage la slujba lor și a-i lua de unde ar fi și cu această slujbă a lor vor câștiga răscumpărarea și slobozire copiilor lor, adecă câți din

³³ *Pravilniceasca condică* (1780), ediție critică, București, 1957, p. 148.

copiii acestora vor fi în vârstă copilărească până la șapte ani și câți se vor naște de acum înainte vor fi de tot slobozit ca fiecare din moldoveni și volnici a merge unde-i va fi voia, iar câți din copiii acestora vor fi mai în vârstă, dela șapte ani în sus să fie supuși în toată viața la slujba stăpânilor lor”³⁴. *Sobornicescul Hrisov* (1785) interzicea căsătoriile între oameni liberi și robi. „Un moldovan de va vrea să ia ȕigancă sau ȕiganul să ia moldovancă, precum până acum rău și fără cale se obicinuise a să lua, rămâind, cu această pricină, în robie partea cea slobodă și fiind acesta lucru împotriva a toată dreptatea și pravila, s-au socotit ca, de astăzi înainte, nicidecum moldovan ȕigancă să nu ia, nici ȕiganul moldovancă, ci acest fealiu de însoțire și cununie să fie de istov cu hotărâre oprite. Iară de să vor cununa prin greșală și prin neștiință, îndată ce să vor afla, să să despartă; căci și pravila Constantin Armenopolul, cartea 4, titlu 12, file 341, hotărâște așa; de să va dovedi după facerea nunții îndată, ca cum s-ar fi întâmplat moarte”³⁵. Preoții urmau să fie înștiințați „să nu îndrăznească a cununa pe unii ca aceștea, și oricare preot prin știință nu va urma poruncii și hotărârei aceștia, să se catherisească de darul preoției și să se facă birnic vistieriei domnești”. Copii născuți în astfel de cupluri rămâneau ȕigani. Astfel, constatăm un regres în problema căsătoriilor mirilor de etnie rromă cu românii, revenindu-se la obiceiul pământului.

La începutul secolului al XIX-lea, pe teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și în întreaga Țară a Moldovei, restricțiile în privința căsătoriilor dintre ȕigani și moldoveni sunt menținute. *Legiuirea Caragea* stipula: „Să nu se căsătorească: slobozi cu robi...”³⁶. Cu toate acestea, într-un inventar din 1821 al moșiei Cornii din Ținutul Botoșani al lui Ioan Cananau, printre cele 49 suflete de ȕigani, se numărau și „Leonti Bucătaru, cu 2 copii băieți, bezu fimeia Nastasăia, Moldovancă” și „Gligori a lui Costandinu cu doi copile fete, ci-și zice că esti ertatu, bez fimeia lui, Moldovancă”³⁷. Interzicerea căsătoriei mixte este semnalată și în Regulamentul Organic.

³⁴ *Uricariul sau colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, sub redacția lui Th. Codrescu, vol. I, Iași, 1852, p. 161-169, 328.

³⁵ *Sobornicescul Hrisov*, ediție critică, București, 1958, p. 28.

³⁶ *Legiuirea Caragea*, București, 1965, p. 74.

³⁷ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XXI, București, 1911.

Studii de caz în Basarabia

La momentul anexării teritoriul dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, în 1812, nu poate fi stabilit cu exactitate numărul populației din teritoriu. Piotr Kunițki, în lucrarea publicată în 1813, relatează că în Basarabia, alături de moldoveni, locuiau ruși, ucraineni, greci, armeni, bulgari, evrei și ȝigani, numărul locuitorilor fiecărei dintre aceste etnii fiind însă necunoscut³⁸. În baza Recensământului din 1817, Ștefan Ciobanu vorbește despre 1090 familii de ȝigani (circa 5450 persoane), părere susținută de L. Boga și D. Poștarencu³⁹. Totodată, cercetătorul D. Poștarencu susține că până la mijlocul secolului al XIX-lea, numărul ȝiganilor din Basarabia a crescut: de la 5450 în 1817, la 8880 în 1842; 9351 în 1844 și 10454 în 1847⁴⁰.

În Imperiul Rus, persoane dependente juridic erau șerbii, rușii neavând o categorie socială echivalentă cu cea a robilor din Țările Române. Prin Ucazul imperial din 1742, în Imperiul Rus au fost acceptate căsătoriile dintre persoanele libere și șerbi⁴¹. Căsătoria unei persoane libere cu un rob a fost permisă și prin Ucazul din 17 martie 1775, iar prin cele din 18 februarie 1808 și din 6 iunie 1817 se stipula că persoanele libere căsătorite cu șerbii rămân libere⁴². Odată cu anexarea Basarabiei, tradiția legislativă rusească se răsfrânge și în rezolvarea litigiilor civile legate de probleme familiale apărute în teritoriul dintre Prut și Nistru. Nu este însă și cazul căsătoriilor între ȝigani și moldovence sau invers⁴³. Documentele de arhivă

³⁸ П. Кунницкий, *Краткое статистическое описание заднеэстровской области, присоединенной к России по мирному трактату, заключенному с Портою Оттоманскою в Бухаресте 1812 года*, Санкт-Петербург, 1813, p. 13-14.

³⁹ L. T. Boga, *op. cit.*, p. 24; D. Poștarencu, *op. cit.*, p. 55.

⁴⁰ D. Poștarencu, *op. cit.*, p. 82.

⁴¹ М. Цатурова, *Русское семейное право XVI-XVIII в.в.*, Москва, 1991, с. 13, 38.

⁴² *Новый памятник законов Империи Российской*, часть первая, Санкт-Петербург, 1825, с. 297, 299.

⁴³ V. Tomuleț susține că în Basarabia ȝiganii erau împărțiți în două categorii: „ȝigani care aparțineau statului, aceștia fiind supravegheați nemijlocit de către Guvernul Regional, și ȝigani șerbi, care aparțineau clerului, dvorenimii, boiernașilor, mazililor și negustorilor și care depindeau direct de aceste categorii sociale”, vezi V. Tomuleț, *op. cit.*, p. 33. D. Poștarencu îi împarte după apartenența la stăpânii lor în: ȝigani domnești, boierești și mănăstirești, vezi D. Poștarencu, *op. cit.*, p. 54.

atestă căsătoriile mixte. Tinerii sau părinții lor se adresau Dicasteriei Exarhale cu rugămintea de a li se permite căsătoria.

În 1815, protopopul ținutului Soroca consultă Dicasteria în problema cununiei unui tânăr țigan, fiul fierarului, rob al boierului Teodosiu din Mândâcul Vechi, cu o moldoveancă: „să-mi trimată cat mai în grabă povățuire în ce chip să urmez cu dâșii”. Tatăl băiatului comunică că el însuși este căsătorit cu o moldoveancă și are gospodărie decentă. Mama fetei și rudele ei nu sunt împotriva, motivând că copila este săracă „fiind sărmană”, iar țiganul are „o gospodărie bună”⁴⁴. Tânăra a declarat, că de nu-i va cununa preotul, va fugi. Răspunsul Dicasteriei a fost dur; „de vreme că după săbornicescul hrisov esti cu totul oprit a lua țigan moldovancă și moldovan țigancă, cucern. ta nici decum să îngăduiești”, poruncind „cu totul să-i răzlețească”⁴⁵.

Alt caz de atestare a căsătoriei între un bărbat țigan și o româncă este semnalat în iunie 1821. Judecătoria Civilă a Basarabiei cere să fie consultată în privința legitimității căsătoriei între fiica lui Solomon Vraghie, locuitorul satului Stodolna ținutul Orhei, și Marțoleasa, țigan. Răspunsul autorităților exarhale este următorul: conform legilor canonice și civile căsătoria țiganului cu fiica lui Solomon Vraghie a fi recunoscută, iar situația lor socială – a rămâne liberi, sau a fi robi – să fie examinată de autoritatea civilă⁴⁶.

Un caz asemănător, bazat pe recunoașterea faptului împlinit, este motivat de dragostea unei tinere pentru un țigan⁴⁷. Tatăl fetei a declarat că el însuși era de fapt țigan al mănăstirii Doljești, de unde a plecat de 27 de ani, numindu-se Dascăl. S-a stabilit cu traiul în satul Gura Galbenă din ținutul Orhei, a tănuțit că este țigan, declarându-se moldovean, și s-a căsătorit cu o moldoveancă. Roagă să se permită căsătoria fiicei lui cu un

⁴⁴ ANRM, f. 205, inv. 1, d. 1126; publicat și în *Diferite știri din Arhiva Consiliului Eparhial Chișinău*, publ. de C. Tomescu, în *Arhivele Basarabiei*, 2, 1936, p. 48.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ ANRM, f. 205, inv. 1, d. 4525.

⁴⁷ ANRM, f. 205, inv. 1, d. 1128, vezi și în T. Ciobanu, *Considerațiuni asupra căsătoriilor mixte în spațiul Carpato-Nistrean la începutul secolului XIX*, în C. Pădureanu (coord.), *Confesiune și căsătorie în spațiul românesc sec. XVII-XXI. Studii de demografie istorică*, Arad, 2006, p. 31.

țigan, pe care, motivând că unul e rob, iar celălalt liber, preotul refuză să-i cunune. Dascăl se adresează Dicasteriei și cere permisiune pentru fiică-sa de a se cununa cu tânărul. Dicasteria a hotărât „de amu înainte să nu să mai amiestice la căsătorie cu moldovence”⁴⁸.

Cu rugămintea de a i se permite cununia cu o fată liberă se adresează către ES Înaltpreasfinția Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, Dimitrie, la 7 august 1822, țăganul Fiodor Iacovlev⁴⁹. Reclamantul relatează că s-a născut într-o familie de țișani de credință ortodoxă din orașul Moghilev, gubernia Podolsk, a fost dat proprietarului localității Otaci, boierului Alexandru Cantacuzino, și locuia acolo și în acel moment. La data scrierii cererii, Fiodor avea 24 de ani. Pentru a se cununa are acceptul fetei libere și acceptul soției boierului, Elizaveta Cantacuzino. Însă preoții bisericii din Otaci se împotrivesc cununii. Rezoluția din 7 august 1822 luată în acest caz a fost nefastă pentru tineri: prin punctul 8 al *Hrisovului* emis la 28 decembrie 1785 de către domnul Alexandru Ioan Mavrocordat, căsătoriile între țișani și moldovence sunt interzise. Dacă cineva din necunoaștere sau greșeală a oficiat o astfel de căsătorie, această căsătorie să fie imediat desfăcută, iar preoții care intenționat au încălcat legea să fie privați de cin și să plătească amendă. Respectiv, rugămintea reclamantului Iacovlev nu poate fi îndeplinită. În același timp se prescrie a se trimite Ucazul Dicasteriei sub numărul 2405 din 9 august 1822 către preoții din Basarabia despre interzicerea cununiilor dintre țișani și moldovence. Protoiereii ținuturilor raportează Dicasteriei că au luat cunoștință de conținutul Ucazului⁵⁰.

Concluzii

În Țara Moldovei, obiceiul pământului interzicea căsătoria unei persoane aservite cu o persoană liberă, situație confirmată și de Legislația românească. Un progres în această problemă s-a dovedit a fi *Așezământul din 1743 a lui Constantin Mavrocordat*. Însă hotărârile acestuia au fost anulate de cele ale *Sobornicescului Hrisov*. O situație asemănătoare se constată și în Țara Românească.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ ANRM, f. 205, inv. 1, d. 3982.

⁵⁰ *Ibidem*.

În Imperiul Rus, deși existau persoane aservite, iar legislația Imperiului Rus începând cu secolul al XVIII-lea permitea căsătoriile între aserviți și persoane libere, nu exista o categorie socială egală după statutul social cu ȧiganii din Ȧările Române. În 1812, teritoriul dintre Nistru și Prut a fost anexat la Imperiul Rus, la început provincia având o oarecare autonomie. Astfel, pentru primele decenii ale secolului al XIX-lea, în Basarabia vom constata continuarea aplicării legislației utilizate în Ȧara Moldovei, căsătoriile între aserviți și liberi fiind interzise. Preoții care oficiau astfel de cununii urmau să fie aspru pedepsiți, de aceea în majoritatea cazurilor se străduiau să înștiințeze organele ierarhic superioare despre cazurile depistate sau despre cererile de cununie.

*FROM THE HISTORY OF MIXED MARRIAGES. MARRYING GYPSIES
WITHIN THE ROMANIAN SPACE DURING THE 18th – FIRST HALF OF
THE 19th CENTURIES*
(Abstract)

In the present article, the author analyzes marriages between Romanian (Moldovans) and Gypsies⁵¹, and presents the legal framework, regulating the issue of such marriages, as well as the actual situation recorded in Moldavia during the 18th century, and the territory between Prut and Dniester rivers during the first half of the 19th century. Marriages between Gypsies and Romanians can be examined simultaneously from two points of view: mixed marriage from an ethnic point of view and mixed marriage from a social point of view. According to the religious criterion, which was a basic one in a legitimate family formation, the representatives of both ethnicities were Orthodox, so from the canonical point of view it should not be an impediment for marriage. The problem arises because of the social status of the Gypsy - a subservient person.

⁵¹ The "Gypsy" denomination is used according to the documents of the time.